

УДК: 657

JFL: M-41

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.238>

Ярослав КРУПКА,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Тернопільський національний економічний університет,
e-mail: krslm@gmail.com,
ORDIC ORG: 0000-0002-9926-5513

Володимир ОКРЕНЕЦЬ,

аспірант кафедри обліку і оподаткування,
Тернопільський національний економічний університет,
e-mail: vovanix1996@gmail.com,
ORDIC ID <https://orcid.org/0000-0002-8383-8049>

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ І ДЖЕРЕЛО ЕКОНОМІЧНИХ ВИГОД

Крупка Я., Окренець В. Криптовалюта як об'єкт обліку і джерело економічних вигод. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 238–251. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.238>

Krupka, Y., Okrenets, V. (2020). Kryptovaliuta yak ob'iekt obliku i dzherelo ekonomichnykh vyhod [Cryptocurrency as an object of accounting and a source of economic benefits]. *The Herald of Ternopil National Economic University*, Vol. 3. P. 238–251. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.238>

Анотація

Вступ. Криптовалюта і пов'язана з нею діяльність в Україні не врегульована спеціалізованими нормативними документами. Натомість в обліковій практиці вітчизняних підприємств все частіше застосовуються операції із валютою «crypto». Від правильності відображення таких операцій залежить достовірність фінансової звітності, повнота сплати податків, а отже, величина доходів і прибутку підприємств.

Метою дослідження є аналіз особливостей формування та руху криптовалюти, визнання її як об'єкта обліку, обґрунтування подальшої облікової оцінки та впливу на результати діяльності.

Методи. Задля досягнення поставленої мети були застосовані такі методи, як спостереження, порівняння, аналогія, групування та класифікація, абстрагування та конкретизація, аналіз та синтез, табличний та структурно-логічний

методи. Інформаційною базою дослідження є наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців і фахівців, власний досвід та спостереження.

Результати. Розглянуто сутність криптовалюти як об'єкта обліку та джерела економічних вигод. Визначено та систематизовано можливості та переваги використання криптовалюти в різних сферах економіки. Зіставлені роль і значення криптовалюти із функціями грошей. Проаналізовано можливість віднесення криптовалюти до певного виду активів підприємств відповідно до МСБО та П(С)БО. Обґрунтовано особливості оцінювання та облікового відображення криптовалюти як нематеріального активу. Визначено проблеми оподаткування операцій із криптовалютою та запропоновано певні рішення до моменту нормативного врегулювання цього питання.

Ключові слова: криптовалюта; *crupto*; блокчейн; майнінг; нематеріальний актив; прибуток; облік; облікова інформація.

Формули: 0, рис.: 0, табл.: 4, бібл.: 14.

Annotation

Yaroslav KRUPKA, Volodymyr OKRENETS

CRYPTOCURRENCY AS AN OBJECT OF ACCOUNTING AND A SOURCE OF ECONOMIC BENEFITS

Introduction. *Cryptocurrency and related activities in Ukraine are not regulated by specialized law. Transactions with currency «crupto» are increasingly used in the accounting practice of domestic enterprises. The correctness of an accounting of such transactions is influence on actuality of the financial statements, the completeness of the taxes payment and the amount of income and profits of enterprises.*

The main aim is to analyze the peculiarities of the formation and movement of cryptocurrency, its recognition as an object of accounting, justification for further accounting evaluation and impact on performance.

Methods. *Methods observation, comparison, analogy, grouping and classification, abstraction and specification, analysis and synthesis, tabular and structural-logical methods are used. The information base of the research is the scientific achievements of domestic and foreign scientists and specialists, own experience and observations.*

Results. *The definition of cryptocurrency as an object of accounting and a source of economic benefits is considered. The possibilities and advantages of cryptocurrency using in different spheres of economy are determined and systematized. The role and significance of cryptocurrency with the functions of money are compared. The possibility of classifying cryptocurrency as a certain type of enterprise assets in accordance with IAS and UAS (P(S)BO) is analyzed. The peculiarities of valuation and accounting of cryptocurrency as an intangible asset are substantiated. The problems of taxation of cryptocurrency transactions are identified and certain solutions are proposed until the regulatory settlement of this issue.*

Keywords: *cryptocurrency; crupto; blockchain; mining ; intangible asset; profit; accounting; accounting information.*

Formulas: 0, fig : 0, tab.: 4, bibl.: 14.

Актуальність теми. Облік криптовалюти та операції з її створення і використання в Україні наразі не врегульовані. Хоча все більше і більше підприємств пов'язують з нею свою діяльність: одні майнять криптовалюту, інші приймають її як засіб платежу, треті заробляють на трейдингу біткоїнів та альткоїнів. З огляду на це перед бухгалтерією постає низка питань щодо правильності відображення таких операцій в обліку. Однак чітких та прямих рекомендацій ні від НБУ, ні від Мінфіну немає. Натомість, якщо некоректно відображати операції із crypto, зростає ймовірність втрати очікуваних вигод, накладення санкцій з боку державних органів контролю. Отже, актуальність облікового аспекту щодо криптовалюти пояснюється розширенням її використання в господарському процесі та відсутністю нормативного врегулювання, потребах ведення обліку, формування показників звітності та уникнення проблем щодо оподаткування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Прямо чи опосередковано цю тематику розглядали такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як М. Аль-Лахам, Д. Бекхем, Д. Блейк, Е. Брігхем, Г. Велш, П. Деланей, Д. Киріякудіс, М. Метью, С. Накамото, Б. Нідлз, Р. Рассел, О. Августова, Р. Бруханський, З. Задорожний, М. Корягін, В. Костюченко, В. Муравський, О. Новак, О. Петрук, С. Феленштейн, В. Фостолович, О. Шевчук, Т. Яцик та інші. Також питання обліку криптовалюти розкриваються у рекомендаціях компаній «Великої четвірки» (PwC, KPMG, EY та Deloitte), Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів (ACCA), Інституту дипломованих публічних бухгалтерів Канади (CPA) та ін. [1-4].

Метою дослідження є аналіз особливостей формування криптовалюти задля можливості її віднесення до певного виду активів, облікової оцінки та інформаційного супроводу в контексті впливу на фінансові результати, величину прибутку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Криптовалюта – це лишк віртуальна, анонімна та зазвичай децентралізована платіжна система, яку автономно підтримують учасники. Вона має бути забезпечена потужностями для видобутку, обслуговування та попиту, вирізняється надвисокою надійністю захисту та перевіркою трансакцій за рахунок криптографічних методів асиметричного шифрування записів у базі даних. Криптовалюту не варто розглядати як фінансову піраміду, оскільки за рахунок грошей одних учасників не здійснюються виплати іншим. Зате із збільшенням попиту зростає ціна за рахунок обмеженої пропозиції.

Фундаментальна причина надійності криптовалют – це використання криптографічних методів proof-of-work та proof-of-stake. Суть першого полягає у здійсненні складних математичних розрахунків, що потребують значної кількості електроенергії для формування наступного запису (блоку) в базі даних системи. Для прикладу, Bitcoin і Ethereum (єдві найбільш популярні криптовалюти світу) витрачають електроенергії на 1 млн доларів щодня для захисту блоків із даними про всі операції (блокчейна). Однак перевірка факту здійснення розрахунків здійснюється системами миттєво.

Натомість для proof-of-stake ключовими параметрами, що збільшують ймовірність формування блоку, є кількість одиниць криптовалюти на балансі, число операцій та тривалість перебування аккаунта в мережі [5].

Незалежно від способу захисту, інформація про трансакцію зберігається у блоках. Щоб теоретично отримати контроль над певною криптовалютою, потрібно здійснити розрахунки із нуля. Фахівці зазначають, що потужностей усіх суперкомп'ютерів світу не вистачить для зламування мережі біткоїна [6, с. 13].

Зважаючи на це, багато країн починають використовувати цифрову валюту поряд з реальними грошима або прирівнюють до товару чи інвестицій, законодавчо закріплюють її правовий статус, розробляють систему ліцензування та оподаткування таких операцій (табл. 1).

Таблиця 1

Правовий статус криптовалюти у світі

Країна	Правовий статус
США	Криптовалюта прирівнюється до грошей та вважається власністю, товаром. На загальнодержавному рівні окремі криптовалютні фірми мають реєструватися як оператори, що переказують кошти, у спеціальній Мережі для боротьби з фінансовими махінаціями. В окремих штатах така діяльність підлягає ліцензуванню та оподаткуванню.
Канада	На державному рівні розроблена цифрова версія канадського долара на основі Blockchain. Діяльність бірж щодо операцій з криптовалютою була врегульована у 2014 році. Було законодавчо закріплено, що криптовалютні біржі мають бути зареєстровані у Канадському центрі аналізу фінансових операцій та звітності. Вони зобов'язані дотримуватися законів щодо протидії відмиванню незароблених доходів. Оплата за придбання товарів і послуг цифровими грошима має оподатковуватися як бартерна операція. При продажі криптовалюти утримується також податок з доходів, податок з прибутку чи податок на зростання капіталу.
Китай	Криптовалютні відносини в Китаї законодавчо не врегульовані. Така валюта прирівнюється до товару. Криптовалюта оподатковується у відповідності зі стандартами, що стосуються товарів, тобто може утримуватися податок на прибуток, податок на доходи, податок на приріст капіталу, а при продажі такої валюти - також податок на додану вартість.
Великобританія	Державна позиція країни щодо правового регулювання криптовалютних операцій не визначена. Ще у 2014 році на державному рівні Об'єднаного Королівства було підтверджено, що Bitcoin не є ні валютою, ні грошима. Через це криптовалютні операції та діяльність фірм, що її використовують, у Великобританії законодавчо не врегульовано.
Австралія	Криптовалюта не прирівнюється до фінансових операцій. Така діяльність не ліцензується. Проте розроблене чітке законодавство щодо протидії легалізації незаконних доходів, що отримані шляхом зловживання з уникненням оподаткування, заборонене використання такої валюти з метою здійснення злочинних операцій. Криптовалюта оподатковується відповідно до стандартних правил оподаткування в країні: податком на доходи та податком на прибуток. У 2016 році прийнятий Кодекс поведінки для учасників операцій з криптовалютою.
Німеччина	Існує правове визначення криптовалюти: біткоїн вважається одиницею фінансового обліку, різновидом приватних грошей, що може використовуватись для здійснення різних клірингових трансакцій.

Джерело: розроблено на основі [7].

Криптовалюта зберігається в гаманцях, які поділяються на декілька груп.

- Апаратні. Криптовалюта та приватний ключ зберігається на окремому надійно захищеному розробником пристрої, який візуально нагадує флешку. У випадку

втрати апаратного ключа за допомогою ініціалізації створюється спеціальний код для відновлення доступу до криптовалюти з іншого пристрою.

- **Десктопні.** Гаманці поділяються на «товсті» та «тонкі». Перші завантажують у комп'ютер увесь ланцюжок операцій з початку створення криптовалюти до моменту звернення. «Тонкі» гаманці інформацію для транзакцій одержують із сторонніх сервісів, тому є менш захищеними, ніж «товсті».

- **Мобільні.** Такі гаманці використовуються для повсякденних розрахунків. Інформація щодо блокчейну одержується із віддалених сервісів, тому зберігати великі суми криптовалюти на мобільних пристроях небезпечно.

- **Онлайнні.** Криптовалюта та приватні ключі зберігаються в базі даних певного сайту. На протигагу швидкості та зручності є загроза залишитись без активів внаслідок втрати особистих даних, недосконалого програмного забезпечення чи одержання доступу до інтернет-ресурсу з боку зловмисників.

- **Паперові.** Такі гаманці часто зашифровані у вигляді QR-коду, є копіями приватного та публічного ключів. Зловмисники можуть легко відсканувати паперовий носій та заволодіти криптоактивами. Роздрукована публічна адреса може слугувати доказом документального підтвердження факту володіння криптовалютою.

Найбільш безпечними для зберігання криптовалюти є апаратні та десктопні гаманці. Мобільні та онлайн-гаманці призначені для швидких операцій із невеликими сумами. Також можна використовувати паперові, якщо надійно їх зберігати у важкодоступних для грабіжників та захищених від впливу вологи та вогню місцях [8].

Важливою перевагою криптовалюти, на відміну від фіатних грошей, є відсутність впливу на неї інфляційних процесів, оскільки емісія грошей необмежена, з часом їхня цінність зменшується внаслідок інфляції. Для більшості криптовалют характерним є встановлений розробниками ліміт кількості та поступове скорочення винагороди за видобуток. Також можлива демісія – знищення невеликої фіксованої кількості криптовалюти в транзакціях [9].

Операції в криптовалюті не підлягають зміні. Дублювати, приховати, змінити, відтермінувати транзакції неможливо. А, знаючи адресу гаманця, можна відстежувати усі транзакції, вихідні та вхідні операції з *crypto*.

За бажанням учасника транзакції загальнодоступною інформацією може бути лише кількість криптовалюти на залишку, назва гаманця із 34 літер латинського алфавіту та цифр. У випадку відмивання грошей та іншої злочинної діяльності правоохоронні органи можуть виявити недобросовісних осіб за допомогою інформації із криптовалютних бірж, онлайн-обмінників та інших джерел [10].

Криптовалюти не мають вищого регулятора, який міг би заблокувати операції, встановлювати та змінювати правила гри на власний розсуд чи зберігав би дані про операції в єдиній базі даних. Криптовалюта, хоча і волатильна, може використовуватись у різноманітних сферах господарського і суспільного життя (табл. 2).

Незважаючи на всі вищезгадані позитивні риси криптовалюти, вона має певні недоліки порівняно з грошовими коштами. Фіатні гроші зберігаються на банківських рахунках, а фінансові установи допомагають вирішити проблемні питання з проведенням розрахунків, існують державні програми страхування депозитів чи інших

ризиків вкладників, а помилкові операції можна скасувати чи виправити. Водночас за зберігання та користування криптовалютою повністю відповідає її власник.

Таблиця 2

Використання криптовалюти залежно від сфери діяльності

Сфера діяльності	Можливості	Переваги
ІТ-сервіси	Продаж товарів та послуг на основі смарт-контрактів	Автоматизація, економія часу, мінімізація людських помилок, швидкість виконання операції
Інвестиції пулом	Інвестиції груп вкладників у фінансові інструменти, винагорода відповідно до умов смарт-контрактів	Єдині правила гри, швидкий та прозорий розподіл коштів
Розподіл бюджету	Розподіл бюджетів стартапів та інших установ відповідно до голосів учасників	Прозорість, віддалене підтвердження рішень, попередження підробки фінансових документів та результатів голосування
Вибори	Вибори, результати голосування фіксуються у блокчейні	Неможливість фальсифікації результатів, економія коштів, одержання швидких результатів
Ведення державних реєстрів	Внесення даних у державні реєстри незалежно від дії нотаріусів та державних службовців	Зменшення вартості послуг, прозорість, мінімізація помилок, економія часу та витрат на оплату праці службовців
Плагіат	Визначення особи, яка першою опублікувала працю	Мінімізація часу на пошук запозичень та визначення ступеня оригінальності текстів
Особисті фінанси	Можливість інвестування, трейдингу та збереження цінностей у криптовалюті	Фінансова свобода, робота з будь-якої точки світу із доступом до мережі інтернет, уникнення інфляції
Валюта держави	Використання поряд з грошовими криптовалютичних розрахунків	Економія коштів на подальшій підтримці системи, підвищення рівня довіри до держави за рахунок більш стабільної криптовалюти (для прикладу, курс стейблкоїна прив'язаний до долара США)
Залучення інвестицій	Інвестування коштів у бізнес, державні чи корпоративні програми	Прозорість, економія коштів за рахунок відсутності посередників, швидке акумулювання коштів

Джерело: розроблено авторами.

Курс більшості криптовалют буквально за кілька годин може змінюватись у більшу чи меншу сторону на кілька десятків чи навіть сотень відсотків. Ціна залежить від співвідношення попиту та пропозиції, інших факторів [12].

Втрата та неможливість відновлення паролі до електронного гаманця призводить до втрати самої валюти. Крім цього, хакери можуть зламати коди й паролі криптовалютної біржі. Для прикладу, на початку 2018 р. з японської платформи Coincheck хакери незаконно вилучили цифрову валюту в еквіваленті 534 млн дол. США [13].

Витрати на майнінг, придбання дорогівартісного обладнання та електроенергії, набуття спеціальних знань можуть не окупитись. Тому, зважаючи на особливі вимоги системи та складність розрахунків, ринок поступово заповнюють лише спеціалізовані компанії із великими обчислювальними можливостями.

Зважаючи на вищенаведені особливості, криптовалюта є доволі складним об'єктом для ведення обліку та відображення операцій у звітності підприємств. Найголовніше, що відповідно до міжнародних та вітчизняних облікових стандартів криптовалюта не відповідає визначенню грошових коштів. Однак, зважаючи на те, що міжнародні стандарти і, тим більше, вітчизняні аналоги були розроблені ще до активного поширення криптовалют, а також враховуючи різні підходи до нормативного регулювання правового статусу криптовалют у світі та, загалом, практику їх використання, ми проаналізували можливість криптовалют виконувати певні функції грошей (табл. 3).

Таблиця 3

Криптовалюта у контексті виконання окремих функцій грошей

Функція грошей	Здатність криптовалювати виконувати функції грошей
Міра вартості	Для популярних криптовалют існує активний ринок. На певний момент часу можна визначити їх реальну вартість. Однак більшість популярних видів сурто мають високу волатильність, тому не лише в довго-, а й в короткотерміновому періоді розглядати криптовалюту як повноцінну міру вартості проблематично. Виняток становлять т.з. стейблкоїни, вартість яких прив'язана до фіатних грошей, золота чи нафти (для прикладу, ціна одиниці Tether із відхиленнями, що зазвичай не перевищують 1%, дорівнює одному долару США)
Засіб обігу	Наразі криптовалюта як засіб обігу частково замінює фіатні гроші в ланцюжку Т-Г-Т чи Г-Т-Г, забезпечуючи процес реалізації товарів. Для прикладу, нею можна розрахуватись в Amazon та eBay. У США біткоїн виступає різновидом платежу в електронній комерції. Німеччина та Японія також визнали його платіжним засобом, а Венесуела створила та запровадила власну криптовалюту. Натомість Китай, Індія, Росія та деякі інші країни застосовують обмеження щодо використання криптовалюти, а у Непалі, Алжирі, Болівії та Бангладеші такі операції є кримінальним злочином
Засіб утворення скарбів	Обмежена емісія є одним із факторів нестабільного висхідного руху вартості криптовалют. Однак після придбання інвестором криптовалюти на піковому значенні ціни, остання може зменшитись на кілька десятків відсотків та утримуватись на даному рівні протягом тривалого періоду. У випадку розгалуження криптовалюти (форку) (для прикладу, виділення біткоїн кеш із біткоїна у 2017 р.) власники основної сурто не лише її зберігають, а й стають власниками новоствореного активу
Засіб платежу	У випадку одержання оплати або погашення підприємством заборгованості за товари і послуги, розрахунків із заробітної плати, сплати податків та інших зобов'язань, зважаючи на розрив у часі між виникненням зобов'язань та їх сплатою, більшість криптовалют використовувати для цих цілей недоцільно через нестабільну вартість. Однак, для прикладу, наприкінці 2019 р. влада Бермудів дозволила сплачувати податки стейблкоїном USDC, прив'язаним до курсу американського долара, а раніше, у 2018 р. аналогічне рішення було прийнято в американському штаті Огайо
Світові гроші	Анонімність розрахунків криптовалютою виступає для державних органів додатковим фактором, що сповільнює розслідування щодо уникнення оподаткування, торгівлі наркотиками та ін. Тим не менше, акаунтів одного лише блокчейн-гаманця у світі налічується кілька мільйонів. Своєрідний експеримент із намаганням надати своїй національній криптовалюті фактично функції світових грошей наразі проводить Венесуела, прагнучи використовувати її як оплату за нафту

Джерело: розроблено авторами.

Отже, наразі не можна однозначно стверджувати, що криптовалюти виконують певні функції грошей, а інші – ні, оскільки наведені аргументи обстоюють обидві точки зору, у різних країнах існує до цього свій підхід.

Проте найбільш проблемним є віднесення криптовалюти до того чи іншого виду активів підприємства. Оскільки питання обліку криптовалюти у вітчизняному нормативно-правовому полі поки що не визначено, звернемося до міжнародної практики, зокрема до трактування подібних активів за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО) у зіставленні з вітчизняними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. У табл. 4 дається визначення деяких видів активів підприємства, функції яких певною мірою теоретично могла б виконувати криптовалюта.

Таблиця 4

Можливість віднесення криптовалют до певного виду активів відповідно до МСБО та НП(С)БО

№	Нормативні документи	Визначення активу відповідно до МСФО та П(С)БО	Зіставлення особливостей криптовалюти та дефініції певного активу
1	МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»; НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Грошові кошти – готівка в касі, гроші на рахунках у банківських установах, депозитні вкладення до запитання	Криптовалюта не має фізичного вираження (для прикладу, як банкноти фіатних грошей) і навіть апаратні гаманці мають цінність лише як носій для crypto. Банківські вклади, які можна конвертувати в готівку, та криптовалюта, як результат складних математичних розрахунків, – різні активи за своєю сутністю
2	МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»; НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові, високоліквідні інвестиції, що можуть бути вільно конвертовані у визначені суми грошових коштів з незначним ризиком зміни вартості	Криптовалюта може утримуватись власником на гаманці як менше 3 місяців, так і довше. Ліквідність crypto залежить від наявності попиту та позиції на конкретний різновид цифрових грошей: якщо біткоїн ще можна назвати високоліквідним активом, то ситуація із відносно новими аналогами часто протилежна. Для криптовалюти характерним є високий ступінь мінливості (волатильності)
3	МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»; П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»	Фінансовий інструмент – будь-який контракт, що спричиняє виникнення фінансового активу в одного суб'єкта та фінансового зобов'язання чи інструмента капіталу в іншого суб'єкта господарської діяльності	При використанні криптовалюти договірного права, як основи існування фінансового інструмента, не виникає. Натомість, у випадку більш глибокого аналізу, варто зазначити й про наявність смартконтрактів - програм, які при настанні певних умов угоди, автоматично виконують відповідні дії (переказ криптовалюти із гаманця покупця у разі доставки товару постачальником). Такі контракти на майбутні поставки можна визнавати, до певної міри, деривативом та обліковувати як фінансовий інструмент

4	МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість»; П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість»	Інвестиційна нерухомість – це нерухомість (земля чи будівля, або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана власником чи орендарем з метою отримання орендних платежів та / або збільшення вартості капіталу, яка не використовується: - у виробництві чи в процесі постачання товарів, надання послуг чи для адміністративних цілей; - для продажу в ході звичайної діяльності	Якщо земля чи будівля мають фізичне вираження, то криптовалюта - ні. Цифрову валюту можна утримувати для збільшення власного капіталу за рахунок підвищення її вартості, одержання одиниць інших криптовалют чи інших економічних вигод
5	МСБО 38 «Нематеріальні активи»; П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»	Нематеріальний актив – це немонетарний актив, що не має матеріальної форми і може бути ідентифікованим	Криптовалюта - нематеріальний актив, оскільки: 1) відповідно до наведених визначень, вона не є грошми (монетарним активом); 2) не відповідає визначенню немонетарного активу. Криптовалюта може бути ідентифікована, оскільки: 1) її можна продати, передати чи обміняти; 2) фактично функціонує на основі домовленості учасників криптосистеми діяти відповідно до встановлених розробниками правил; 3) криптовалюта не має фізичного вираження
6	МСБО 2 «Запаси»; П(С)БО 9 «Запаси»	Запаси – це активи, що: - утримуються для продажу за умов звичайної діяльності; - перебувають у процесі виробництва з подальшим продажем продукції; - використовуються у вигляді матеріальних ресурсів для подальшого споживання у виробництві чи для надання послуг	Відповідно до п. 3 МСБО 38, положення зазначеного стандарту не стосуються нематеріальних активів, утримуваних суб'єктом господарювання для продажу в ході звичайної діяльності. Не стосуються ці положення й крипто-валюти, оскільки вона не має матеріальної форми та її відразу або з часом планують реалізувати. Хоча деякі положення цього стандарту, зокрема щодо оцінки за меншим із двох значень: собівартістю або чистою вартістю реалізації, варто використовувати й стосовно криптовалют

Джерело: розроблено на основі положень МСБО [13] та П(С)БО.

Наразі crypto найбільше відповідає визначенню нематеріального активу. Варто зауважити, що у МСБО 38 «Нематеріальні активи» зазначається, якщо інший стандарт встановлює порядок обліку для конкретного типу нематеріальних активів, тоді застосовуються положення саме цього іншого стандарту. Якщо криптовалюта утримується для продажу у ході звичайної діяльності, тоді її все-таки потрібно обліковувати відповідно до МСБО 2 «Запаси».

Відповідно до МСБО 38, якому відповідає вітчизняний П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», криптовалюта варто визнавати активом, якщо:

- існує ймовірність одержання майбутніх економічних вигод;
- можна достовірно визначити її собівартість.

Оскільки вартість криптовалюти може зростати, таку можливість варто розглядати як ймовірність одержання економічних вигод і, навпаки, зниження її вартості – як зменшення економічних вигод.

Також у МСБО 38 та П(С)БО 8 зазначається, що нематеріальний актив потрібно первісно визнавати та оцінювати за собівартістю. Надалі залежно від попиту її оцінювання може проводитись за ринковими умовами. Основними джерелами надходження криптовалюти на підприємство є її придбання, створення власними силами за рахунок майнінгу і в результаті обміну.

До собівартості криптовалюти, придбаної на стороні, доцільно включати:

- ціну придбання;
- різні комісійні платежі за здійснення операції;
- втрати від конвертації фіатних грошей у криптовалюту;
- витрати і платежі за участь в об'єднанні інвесторів задля купівлі криптоактивів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з її придбанням.

Консультації щодо вибору стратегії роботи із криптовалютами та рекомендації щодо придбання конкретних її різновидів пропонуємо розглядати як навчання та, відповідно до облікових стандартів, не включати до її собівартості, а визнавати витратами періоду.

Відповідно до МСБО 38, до собівартості внутрішньо генерованого нематеріального активу входять витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до придбання, створення, підготовки такого активу до використання за прийнятною обліковою політикою. Тому логічно у випадку майнінгу криптовалюти її собівартість формувати із таких витрат, як:

- витрати на електроенергію;
- заробітна плата працівників та пов'язані з нею витрати на соціальні заходи;
- амортизація, ремонт (без поліпшення) власних необоротних активів або плата за їхню оренду;
- страхові платежі за дорогавартісне обладнання, приміщення та інші активи, задіяні для її виробництва;
- плата за послуги із налаштування обладнання на майнінг певної криптовалюти;
- амортизація ліцензій, що необхідні для видобутку криптовалюти відповідно до законодавства певної країни;
- інші витрати, що безпосередньо пов'язані із видобутком криптовалюти.

Якщо підприємство займається майнінгом лише однієї криптовалюти, тоді її собівартістю будуть усі витрати на цей процес. Натомість дещо складнішою буде ситуація у випадку почергового видобутку різних криптовалют на одній одиниці обладнання або паралельно на різних. У такому разі загальновиробничі витрати на декілька об'єктів накопичення витрат доцільно розподіляти відповідно до потужності обладнання та тривалості його роботи щодо видобутку певної криптовалюти.

Якщо одна криптовалюта надходить на підприємство в результаті обміну на іншу, тоді відповідно до МСБО 38 її собівартість оцінюють за справедливою вартістю переданих на обмін активів. За справедливою вартістю також варто оцінювати crypto, одержану безкоштовно, у результаті форку (розгалуження, відділення від основного

проєкту нової гілки з використанням попередньої кодової бази) та в інших випадках, коли підприємство не здійснювало витрати.

Зважаючи на значний рівень волатильності більшості криптовалют, необхідно періодично проводити її переоцінку з доведенням її вартості до справедливої. Відповідно до МСБО 38, такий облік передбачає оцінювання криптовалюти за чистою (без накопиченої амортизації) справедливою вартістю на час переоцінки та зафіксованих в обліку збитків від зменшення її корисності. Вважаємо, що криптовалюта має невизначений термін корисного використання, оскільки щодо неї не передбачено ніяких фактичних, технічних чи нормативних обмежень за періодом використання. Тому криптовалюту, як актив із невизначеним терміном корисного використання, немає необхідності амортизувати.

В МСБО 38 зазначається, що потрібно здійснювати переоцінку із достатньою регулярністю, щоб на кінець звітного періоду балансова вартість активу суттєво не відрізнялась від його справедливої вартості. На нашу думку, періодичність переоцінки залежить від стабільності ситуації на ринку криптовалют та управлінських потреб підприємства. Однак, переоцінка повинна проводитись в обов'язковому порядку наприкінці звітного періоду задля формування звітності, нарахування та сплати податків.

Відповідно до МСБО 38 та аналогічного вітчизняному П(С)БО 8, збільшення балансової вартості криптовалюти внаслідок переоцінки має відобразитися як капітал в дооцінках та входити до складу іншого сукупного доходу, а її уцінка – належати до витрат звітного періоду, окрім:

– якщо на час проведення чергової дооцінки об'єкта таких активів було перевищення суми попередніх уцінок цього об'єкта та втрат від зменшення його корисності над величиною попередніх дооцінок залишкової вартості цього об'єкта та вигод від відновлення його корисності. Тоді на збільшення капіталу в дооцінках та до іншого сукупного доходу спрямовується лише різниця між сумою наступної дооцінки та величиною вказаного перевищення, яке належить до складу доходів поточного періоду;

– в разі наявності на час проведення наступної уцінки перевищення величини попередніх дооцінок та вигод від відновлення корисності об'єкта над сумою минулих уцінок балансової вартості цього об'єкта і втрат від зменшення його корисності. Тоді сума наступної уцінки, не більше зазначеного перевищення, належить на зменшення капіталу в дооцінках та зменшує інший сукупний дохід, до витрат періоду належить лише сума зазначеного перевищення.

Також у цих стандартах зазначено, що актив не потрібно визнавати у разі його вибуття або якщо від його використання не очікується одержання майбутніх економічних вигод. Тому crypto повинна списуватись з балансу підприємства після її продажу, обміну на подібні чи неподібні активи, безоплатної передачі, а також у разі неможливості здійснення операцій внаслідок нездатності відновити пароль входу в гаманець, хакерської атаки чи злому сервера та інших причин. Прибуток або збиток від припинення визнання криптовалюти варто визначати як різницю між чистими надходженнями від вибуття (у разі їх наявності) та балансовою вартістю списаного активу.

В Україні також залишається неврегульованим питання щодо обліку та оподаткування операцій із криптовалютою, про що зазначають окремі автори [14]. Якщо відповідно до Податкового кодексу України розглядати crypto як нематеріальний актив, тоді фізична особа-продавець повинна сплачувати 18% податку на доходи фізичних осіб та 1,5% військового збору від суми продажу.

У юридичних осіб криптовалюта може обкладатись податком на прибуток за ставкою 18 %. В листі Державної фіскальної служби України від 09.09.2016 року № 5226/10/20-40-14-11-11 зазначається, що операції з криптовалютою E-dinar та іншими віртуальними валютами, якщо постачання таких валют відбувається на митній території України, підлягають оподаткуванню податком на додану вартість. Звідси випливає, що операції з криптовалютою прирівняні податковими органами до товарних операцій.

Висновки. Складність та унікальність криптовалюти як об'єкта обліку і джерела економічної вигоди для підприємства, держави, громадян зумовлює неоднозначний підхід до її регулювання як у сфері економічного життя, так і в системі бухгалтерського обліку. Хоча МСБО та національні П(С)БО не дають чіткої картини щодо правил обліку віртуальної валюти, все ж можна припустити, що криптовалюта найбільше вимог щодо її визнання, оцінки та обліку втілює як один із видів нематеріальних активів. Тому до розробки більш повного нормативного регулювання криптовалютних операцій як в Україні, так і на міжнародному рівні варто використовувати стандарти, що стосуються обліку нематеріальних активів. Тим більше, на це націлюють державні фіскальні органи, які прирівнюють віртуальну валюту до товарних операцій.

Література

1. Accounting for cryptocurrencies, ACCA. URL: <https://www.accaglobal.com/gb/en/student/exam-support-resources/professional-exams-study-resources/strategic-business-reporting/technical-articles/cryptocurrencies.html>
2. Cryptographic Assets and Related Transactions: Accounting Considerations under IFRS: PwC, In depth INT 2018-12. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/cryptographic-assets-related-transactions-accountingconsiderations-ifrs-pwc-in-depth.pdf>
3. KPMG report: 'cryptoassets are now impossible to ignore' but there are still challenges facing institutionalization. URL: <https://www.theblockcrypto.com/2018/11/19/kpmg-report-cryptoassetsare-now-impossible-to-ignore-but-there-are-still-challengesfacing-institutionalization/>
4. An Introduction to Accounting for Cryptocurrencies, CPA of Canada, 2018. URL: <https://www.cpacanada.ca/en/business-and-accounting-resources/financial-and-non-financial-reporting/international-financial-reporting-standards-ifrs/publications/accounting-for-cryptocurrencies-under-ifrs>.
5. Vitalik Buterin. A Proof of Stake Design Philosophy. URL: <https://medium.com/@VitalikButerin/a-proof-of-stake-design-philosophy-506585978d51>.
6. Белінська Я. В. Феномен криптовалюти: сутність, механізм виникнення, проблеми використання *Економічний вісник*. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. 2018. Вип. 2. С.11–20.

7. Урбанович В. А., Яковишина Н. А. Криптовалюта в Україні та в світі: стан, регулювання і перспективи розвитку *Молодий вчений*. 2018. № 5 (1). С. 334–337. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5\(1\)_83](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5(1)_83).
8. Мамуненко М. С., Жмай О. В. Переваги та недоліки застосування криптовалюти в умовах сучасної ринкової економіки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород: Гельветика, 2019. Вип. 26, ч. 1. С. 127–130.
9. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. 2008. 9 с.
10. Долгиева М. М. Операции с криптовалютами: Актуальные проблемы теории и практики применения уголовного законодательства. *Актуальные проблемы российского права*. 2019. № 4 (101). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/operatsii-s-kriptovalyutami-aktualnye-problemy-teorii-i-praktiki-primeneniya-ugolovnogo-zakonodatelstva>.
11. Чому коливається курс криптовалюти. Блог Дмитра Карпіловського. URL: <https://nv.ua/ukr/techno/technoblogs/chomu-kolivajetsja-kurs-kriptovaljut-bloh-dmitra-karpilovskoho-2459492.html>.
12. Японская биржа вернет клиентам украденную криптовалюту. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-42851084>
13. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: https://mof.gov.ua/uk/307-international_financial_reporting_standards_archive.
14. Zadorozhnyi Z., Muravskiy V., Shevchuk O. Management accounting of electronic transactions with the use of cryptocurrencies. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practic*. 2018. № 3 (26). P. 169–177. doi:<http://dx.doi.org/10.18371/fcftp.v3i26.144368>.

References

1. Accounting for cryptocurrencies, ACCA. Retrieved from: <https://www.accaglobal.com/gb/en/student/exam-support-resources/professional-exams-study-resources/strategic-business-reporting/technical-articles/cryptocurrencies.html> [in English].
2. Cryptographic Assets and Related Transactions: Accounting Considerations under IFRS: PwC, In depth INT 2018-12. Retrieved from: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/cryptographic-assets-related-transactions-accountingconsiderations-ifrs-pwc-in-depth.pdf> [in English].
3. KPMG report: 'cryptoassets are now impossible to ignore' but there are still challenges facing institutionalization. Retrieved from: <https://www.theblockcrypto.com/2018/11/19/kpmg-report-cryptoassetsare-now-impossible-to-ignore-but-there-are-still-challengesfacing-institutionalization/> [in English].
4. An Introduction to Accounting for Cryptocurrencies, CPA of Canada, 2018. Retrieved from: <https://www.cpacanada.ca/en/business-and-accounting-resources/financial-and-non-financial-reporting/international-financial-reporting-standards-ifrs/publications/accounting-for-cryptocurrencies-under-ifrs> [in English].
5. Vitalik Buterin. A Proof of Stake Design Philosophy. Retrieved from: <https://medium.com/@VitalikButerin/a-proof-of-stake-design-philosophy-506585978d51> [in English].

6. Belinska Ya. V. (2018). Fenomen kryptovaliuty: sutnist, mekhanizm vynyknennia, problemy vykorystannia [The phenomenon of cryptocurrency: the essence, mechanism of origin, problems of use]. *Ekonomichnyi visnyk. Finansy, oblik, opodatkuvannia. – Economic Bulletin. Finance, accounting, taxation.* 2018. 2. 11-20 [in Ukrainian].
7. Urbanovych V. A., Yakovyshyna N. A. (2018). Kryptovaliuta v Ukraini ta v sviti: stan, rehuliuвання i perspektyvy rozvytku [Cryptocurrency in Ukraine and in the world: state, regulation and prospects of development]. *Molodyi vchenyi – Young scientist.* 5(1). 334-337. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5\(1\)__83](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5(1)__83) [in Ukrainian].
8. Mamunenکو M. S., Zhmai O. V. (2019). Perevahy ta nedoliky zastosuvannia kryptovaliuty v umovakh suchasnoi rynkovoi ekonomiky v Ukraini [Advantages and disadvantages of using cryptocurrency in a modern market economy in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University: International economic relations and the world economy.* 26. Part 1. 127-130 [in Ukrainian].
9. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. 2008. 9 p. [in English].
10. Dolgieva M. M. (2019). Operacii s kriptovaljutami: Aktual'nye problemy teorii i praktiki primeneniya ugolovnoho zakonodatel'stva [Operations with cryptocurrencies: Actual problems of theory and practice of the application of criminal legislation]. *Aktual'nye problemy rossijskogo prava – Actual problems of Russian law.* 4 (101). Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/operatsii-s-kriptovalyutami-aktualnye-problemy-teorii-i-praktiki-primeneniya-ugolovnoho-zakonodatelstva> [in Russian].
11. Chomu kolyvaietsia kurs kryptovaliut. Bloh Dmytra Karpilovskoho [Why the cryptocurrency rate fluctuates. Dmytro Karpilovsky's blog]. Retrieved from: <https://nv.ua/ukr/techno/technoblogs/chomu-kolivajetsja-kurs-kriptovaljut-bloh-dmitra-karpilovskoho-2459492.html> [in Ukrainian].
12. Japonskaja birzha vernet klientam ukradennuju kriptovaljutu [The Japanese exchange will return the stolen cryptocurrency to clients.]. Retrieved from: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-42851084> [in Russian].
13. Mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti [International Financial Reporting Standards]. Retrieved from: https://mof.gov.ua/uk/307-international_financial_reporting_standards_archive [in Ukrainian].
14. Zadorozhnyi, Z., Muravskiy, V., Shevchuk, O. (2018). Management accounting of electronic transactions with the use of cryptocurrencies. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice.* 3(26). 169-177 [in English]. doi:<http://dx.doi.org/10.18371/fcaptive.v3i26.144368>.

Статтю отримано 2 серпня 2020 р.

Article received August, 2, 2020.